

with the teacher, classmates, educational material, and professional environment at the university. A multitude of components of this interaction determines the didactic situation of the future teachers' professional honor upbringing in the learning process.

Key words: honor, professional honor, professional honor of teacher, learning process.

УДК 378.1

Н. М. Мирончук

Житомирський державний
університет імені Івана Франка

ЦІЛІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ЖИТТЄВО ВАЖЛИВИХ ПЕРСПЕКТИВ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ

Метою статті є виявлення змістової сутності та місця професійно орієнтованих цілей у системі життєво важливих перспектив студентів магістратури, способів їх постановки та засобів реалізації. Йдеться про такі характеристики постановки цілей, як конкретність, вимірюваність, досяжність, реалістичність і планованість за часом. Визначено риси віддалених та близьких цілей. На основі аналізу життєвих цілей студентів магістратури встановлено значущість їх майбутньої професійної діяльності та з'ясовано їх недостатньо сформоване вміння конкретизувати й планувати цілі, пов'язані з професійною діяльністю.

Ключові слова: цілі, стратегічні, тактичні, оперативні цілі, ціле визначення, професійна діяльність, цілі професійної діяльності, конкретність, реалістичність цілей, засоби досягнення цілей.

Постановка проблеми. У межах визначених державними документами цілей, завдань та напрямів розвитку освіти в Україні (урізноманітнення моделей організації освіти, модернізації змісту освіти, оновлення змісту підготовки, інформатизації освіти, модернізації навчальної діяльності вищих педагогічних навчальних закладів) особлива роль покладається на викладача вищого навчального закладу, що скеровує свої зусилля на підготовку майбутніх педагогів, спроможних реалізовувати визначені державою освітні завдання. Саме тому викладач вищого навчального закладу має бути особистістю, здатною до генерування інноваційних ідей, уміти мислити й діяти системно за різних умов і обставин, ефективно включатися в систему освітніх модернізацій і здійснювати результативні дії, що потребує сформованості в нього високого рівня самоорганізації професійної діяльності, яка постає як сукупність природних і набутих властивостей і відображає здатність особистості викладача з упорядкування власної життєдіяльності та поведінки. Самоорганізація можлива на основі усвідомленого цілевизначення та планування викладачем вищого навчального закладу професійної діяльності та визначення стратегій саморозвитку й самовдосконалення.

Аналіз актуальних досліджень. У контексті розгляду проблеми вибору викладачем вищого навчального закладу цільових стратегій професійної діяльності важливими є наукові положення щодо визначення

цілей у діяльності (О. Леонтьєв, С. Рубінштейна); педагогічного цілевизначення (О. Дубасенюк, В. Семиченко, І. Зязюн); змісту й механізмів виокремлення життєво важливих цілей особистості (З. Зиг, Д. Моргенстерн, Г. Сельє). Науковці визначають цілі як зміни в діяльності особистості, пов'язані з досягненням якісного результату.

Мета статті полягає у виявленні способів постановки та засобів реалізації цілей, аналізі змістової сутності й виявленні місця професійно орієнтованих цілей у системі життєво важливих перспектив студентів магістратури.

Методи дослідження. Використано методи аналізу й синтезу наукової літератури щодо цілевизначення і встановлення його характеристик та методи діагностики для отримання емпіричного матеріалу (анкетування, опитування, аналіз продуктів діяльності).

Виклад основного матеріалу. Здійснюючи професійну діяльність в освітньо-професійному середовищі навчального закладу, викладач ставить перед собою цілі, мотивує власну професійну діяльність, обирає способи її здійснення, виявляє фізичну й розумову активність у їх досягненні. Свідомий характер професійної діяльності викладача вищої школи виявляється в її плануванні, передбаченні результатів, у регуляції власних дій і прагненні до її вдосконалення.

У тлумачному словникові ціль визначається як те, до чого прагнуть, чого намагаються досягти [2, 516]. Цілі професійної діяльності викладача вищого навчального закладу зумовлюються суспільними процесами, умовами життєдіяльності навчального закладу, функціональними обов'язками педагога, обставинами його життя та праці.

Цілевизначення – вибір, визначення чи усвідомлення людиною мети своєї дії, її доцільності [4, 313]. З. Зиг акцентує увагу на таких способах постановки цілей діяльності: конкретність (уміння детально описати свою мету); вимірюваність (уміння визначати стадії її реалізації); досяжність і реалістичність (передбачуваність реального шансу досягти виконання поставленої мети); планованість за часом (наявність кінцевого терміну реалізації мети) [1, 95–98].

Цілі можуть мати тривалий і короткочасний характер. За часовими межами розподіл цілей може бути таким: стратегічні, тактичні та оперативні. Стратегічні цілі визначають довготермінову орієнтацію у професійній діяльності, тактичні – середню перспективу, оперативні – короткотермінові цілі, які визначають реалізацію близьких завдань.

Близькі цілі пов'язані зі швидким задоволенням. Вони не стосуються майбутнього, не накопичуються, не утворюють зростаючого запасу сил і щастя. Єдиний їх наслідок – приємні спогади. Як правило, такі цілі не потребують спеціальної підготовки й забезпечують мотивацію до її досягнення лише в даний момент.

Віддалені цілі виникають унаслідок самоаналізу: чого людина хоче від життя. Зазвичай, у людини є дві-три віддалені цілі, одна з яких є головною. Як зазначає Г. Сельє, щоб надати життю сенс і певну спрямованість, потрібна піднесена віддалена ціль, яка має такі риси: 1) вимагає наполегливої праці (інакше ціль не буде сприяти самовираженню); 2) результати цієї праці не повинні бути миттєвими, щоб безперервно накопичуватись упродовж життя (інакше ціль не буде віддаленою) [5, 86]. Важливою характеристикою цілей є їх свідомий характер. Близькі та віддалені цілі є віхами на шляху до досягнення кінцевої мети.

На думку Г. Сельє, «кінцева ціль життя людини – якнайповніше розкрити себе, виявити свою “божу іскру”, і досягти почуття упевненості й надійності» [5, 89]. Відтак, у межах свого призначення варто прагнути до найвищої майстерності. Таким чином, прагнення до вдосконалення свого фаху, саморозвитку, підвищення рівня педагогічної майстерності є істотною ціллю професійної діяльності педагогічних фахівців.

Зміст цілі включає і розвиток, і створення того, що вона передбачає. Спочатку ціль формується як ціль-намір, яка визначає *що* і *як* людина буде робити. А це, як зазначає С. Максименко, є спробою зазирнути в майбутнє. У процесі формування цілі не повинно бути нічого довільного. Орієнтація людини на розвиток, оптимізацію способів розв'язання задач і створення самодостатніх предметів є важливими критеріями доцільності майбутніх дій [3, 425].

Планування шляхів реалізації цілей передбачає вибір засобів їх досягнення. Засобами досягнення цілей професійної діяльності викладача вищого навчального закладу є людські можливості (здібності та механізми психіки); духовні продукти активності людини (суб'єктивні судження та суспільний досвід, виражений у поняттях, теоріях; почуття, емоції; експресивна техніка); методики викладання, технічні засоби, педагогічні інструменти. Майбутній викладач вищого навчального закладу повинен уміти не лише правильно визначати цілі своєї професійної діяльності, але й обирати засоби їх здійснення.

Нами проаналізовано 83 плани перспективного розвитку студентів магістратури Житомирського державного університету імені Івана Франка, складені ними на місяць, півроку, рік та три роки. Контингент респондентів склали студенти, основним видом діяльності яких є лише навчання, і студенти, які поєднують навчання в магістратурі з практичною діяльністю (є репетиторами, учителями, лаборантами, працівниками різних установ). Аналіз продуктів діяльності магістрантів дозволяє виокремити такі групи визначених ними життєвих перспектив: навчальні; професійного спрямування; пов'язані з самоосвітньою діяльністю; побутові; особистого характеру.

До групи цілей, пов'язаних із *навчанням*, нами віднесено такі: успішно написати модульні контрольні роботи, захистити курсову/дипломну роботу, скласти екзаменаційну сесію. Оскільки навчання є основним видом

діяльності для усіх студентів магістратури (і працюючих, і непрацюючих), істотним є факт включення навчальної діяльності до життєво важливих. Таких студентів із числа респондентів виявилось 97 %.

Окремо визначаємо групу цілей, пов'язаних із *підготовкою до професійної діяльності* (чи її ефективного здійснення для тих, хто працює). Це, зокрема: підготовка до проходження педагогічної практики в навчальних закладах; проведення дослідницького пошуку та виконання магістерської роботи; системний перегляд фахової літератури; успішне закінчення університету; вдалий пошук роботи за фахом; заняття репетиторством; створення різного роду освітніх центрів (власної школи, освітнього центру тощо); участь у науково-практичній конференції; написання статті; складання кандидатських іспитів; вступ до аспірантури; пошук роботи за профілем у вищому навчальному закладі. Такі цілі визначають 62 % студентів магістратури.

Варто зважити на прогнозовані студентами магістратури конкретні моделі майбутньої професійної діяльності: організувати індивідуальну роботу з дітьми; створити волонтерський центр, громадську організацію; відкрити приватну школу гуманітарного спрямування; відкрити власний навчальний заклад; розробити й реалізувати соціальний проект тощо. Це надає свідомого характеру окремим цілям майбутньої професійної діяльності студентів магістратури.

Важливими для становлення професійної майстерності педагогічного працівника є цілі, пов'язані із *самоосвітньою діяльністю*, реалізація яких сприяє розвитку особистості майбутнього фахівця, удосконаленню його професійної діяльності. Назвемо серед цих цілей ті, що пов'язані з професійною діяльністю: вивчити іноземну мову (польську, французьку, англійську); за нагоди здобути другу вищу освіту; прочитати низку книг із психології, педагогіки; взяти участь у майстер-класі з вивчення методик провідних педагогів світу; відвідати Школу молодого вчителя, семінари з фаху; проаналізувати методики викладання дисципліни з метою урізноманітнення власних занять; вивчити передовий педагогічний досвід; удосконалити знання, навички у сфері освітнього менеджменту; освоїти програму «Foto-shop»; створити власний сайт тощо. Про свої самоосвітні наміри заявило 42 % респондентів.

Серед цілей, які мають *особистісне* спрямування (28 %), – створення сім'ї, народження дітей, заняття спортом, зміна особистого іміджу та інші. Близькими до особистісних є цілі, *пов'язані з сімейним побутом* (38 %): зібрати дитину до школи, зробити ремонт у будинку, купити подарунки родичам, здійснити поїздку тощо.

Отже, аналіз життєвих цілей студентів магістратури підтверджує значущість їх майбутньої професійної діяльності та одночасно слугує свідченням недостатньо сформованого в них уміння конкретизувати і

планувати цілі, пов'язані з професійною діяльністю. Аналіз змісту визначених студентами цілей свідчить про їх неконкретний характер у більшості суджень, невимірюваність часом, а також неуміння респондентів звузити коло цілей до найбільш важливих (дослідники стверджують, що кількість цілей, над якою працює людина щоденно, повинна бути не більше, ніж чотири [1, 99]). Лише невелика кількість планів характеризуються таким аспектом, як планованість у часі – визначення кінцевого терміну її виконання та поетапності її реалізації.

Як ми вже зазначали, цілі повинні мати свідомий характер. Тому сформованість такої якості, як цілеспрямованість, засвідчує здатність суб'єкта сконцентруватися на цілі. Нами було застосовано опитувальник самоорганізації діяльності у варіанті О. Мандрикової (аналізувалася шкала «цілеспрямованість») та тест «Наскільки ви цілеспрямовані», поданий у практичному коучингу І. Вагіна та П. Рипинської. Високий рівень цілеспрямованості характеризує особу, яка знає, чого хоче, до чого прагне, упевнено рухається в напрямі досягнення визначеної цілі. Таких студентів виявлено 15 %. Достатній рівень цілеспрямованості (33,3 %) характеризує тих респондентів, які чітко визначають свої цілі, здатні їх досягати, однак у їх житті можуть бути періоди, коли не вся діяльність спрямована на досягнення чітких цілей. Середній рівень цілеспрямованості властивий особам, які не завжди чітко визначають свої цілі або ж не здатні ставити конкретні цілі, їм не властиве цілеспрямоване прагнення до чого-небудь і здатність докладати зусилля для досягнення поставленої мети. Таких респондентів виявлено 46,7 %. Результат нижче середнього (5 %) характеризує особу, яка не вповні знає, чого їй треба досягти в житті, у неї можуть бути відсутні свідомі корисні цілі, або ж вона не прагне до досягнення позитивних результатів. Як бачимо, половина респондентів недостатньо чітко визначають свої цілі, їм бракує наполегливості, вольових зусиль чи жертвовності для реалізації своїх планів чи завершення окремих видів діяльності.

Уміння визначати цілі професійної діяльності – важлива здатність майбутнього викладача вищої школи, й педагогічного працівника загалом. Воно пов'язане з орієнтаційно-прогностичною функцією педагогічної діяльності. Управління педагогічним процесом у вищому навчальному закладі передбачає орієнтацію на чітко представлений у свідомості кінцевий результат: знання, уміння, навички, досвід, якості, здатності, які мають бути сформовані. Попри те, цілевизначення у професійній діяльності включає вміння педагога враховувати можливі відхилення в розвитку суб'єкта діяльності; прогнозувати хід педагогічного процесу: доцільність вибору й наслідки застосування інструментів педагогічного впливу: форм, методів, засобів навчання і виховання.

Таким чином, орієнтаційно-прогностична функція педагогічної діяльності поєднується з конструктивно-проектувальною, зміст якої полягає

в проектуванні діяльності з досягнення цілей; доборі способів організації власної діяльності, з оперттям на власний досвід; визначенні форм, методів, засобів у оптимальному їх поєднанні; урахуванні можливостей матеріальної бази, умов освітньо-професійного середовища.

Зупинимось на важливих аспектах досягнення цілей. Такими, зокрема, є вміння зосередитися на одній, головній, цілі, чергуючи при цьому здійснення двох-трьох короткотермінових (чи середньотермінових) цілей. Визначена ціль повинна бути конкретною, реальною, вимірюваною, планованою за часом. Крім того, потрібно з'ясувати, яку користь принесе досягнення поставленої цілі; визначити, які знання, вміння чи інші ресурси необхідні для її досягнення; чітко означити засоби її досягнення; скласти конкретний, поетапний, деталізований план дій, що дозволяє контролювати виконання проміжних цілей та досягнення кінцевого результату.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Питання професійної діяльності та її успішності набувають першочерговості у визначених студентами магістратури цілях своєї життєдіяльності. Разом із тим, аналіз продуктів їх діяльності засвідчує, що лише окремі цілі характеризуються свідомим характером їх постановки, конкретністю та вимірюваністю. Саме тому визначається потреба в навчанні майбутніх фахівців вищої школи способам постановки цілей і визначенню засобів їх досягнення, що пов'язане з конструктивно-проектувальними вміннями, інструменти формування яких буде схарактеризовано в інших публікаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зиг З. Умение добиваться успеха для «чайников» / Зиг Зиглар ; пер. с англ. – М. : Изд. дом «Вильямс», 2004. – 224 с.
2. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко. – Харків : Фоліо, 2002. – 540 с.
3. Максименко С. Д. Общая психология : учебник / С. Д. Максименко. – М. : «Рефл-бук» ; К. : «Ваклер», 2000. – 528 с.
4. Немов Р. С. Практическая психология: Познание себя: Влияние на людей : пособ. для уч-ся / Р. С. Немов. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 320 с.
5. Селье Г. Стресс без дистресса / Г. Селье ; перевод с англ. А. Н. Лука и И. С. Хорола. – М. : «Прогресс», 1982. – 126 с.

РЕЗЮМЕ

Мирончук Н. Н. Цели профессиональной деятельности в системе жизненно важных перспектив студентов магистратуры.

Целью статьи является определение содержательной сущности и места профессионально ориентированных целей в системе жизненно важных перспектив студентов магистратуры, способов их постановки и средств реализации. Речь идет о таких характеристиках постановки целей, как конкретность, измеримость, достижимость, реалистичность и планированность во времени. Определены черты отдаленных и близких целей. На основе анализа жизненных целей студентов магистратуры установлена значимость их будущей профессиональной деятельности и констатируется недостаточно сформированное у них умение конкретизировать и планировать цели профессиональной деятельности.

Ключевые слова: цели, стратегические, тактические, оперативные цели, целеполагание, профессиональная деятельность, цели профессиональной деятельности, конкретность, реалистичность целей, средства достижения целей.

SUMMARY

Myronchuk N. Goals of professional activity in the system of vitally important prospects of postgraduate students.

The teacher of higher educational establishment must be able to generate innovative ideas, to think and operate the system in different conditions and circumstances, to join in the system of educational modernizations effectively and carry out an effective action, which needs to form for him high level of organization of professional activity. Organization of the professional activity of a higher school teacher is possible on the basis of the conscious raising of goals, planning and determination of strategies of own development and self-perfection.

The aim of the article is an exposure of semantic essence and place of the professionally oriented goals in the system of vitally important prospects of postgraduate students, methods of their rising and facilities of realization. It is emphasized in the article that a goal must be concrete, measureable, accessible and realistic and planned at times.

The methods of analysis and synthesis of scientific literature are used for defining the essence of goals and their descriptions, and also the methods of diagnostics are applied for the receipt of empiric material (questionnaire, questioning, and analysis of perspective plans).

It is stressed that goal must be concrete, measureable, accessible, and realistic and planned in time. It is set that facilities of achievement of goals are human possibilities (capabilities and mechanisms of psyche), spiritual foods of activity of man (subjective judgments and public experience; feelings, emotions; expressive technique), teaching methodology, technical equipment, pedagogical instruments.

In the articles the perspective plans of development of postgraduate students of Zhytomyr state university named after Ivan Franco are analyzed. It is stated that professional activity for the future teachers of higher school is important. But the analysis of judgments of respondents testifies to non-concrete, immeasurable sometimes, important not enough and clear goals in separate perspective plans.

For this reason actual is a necessity to teach the future specialists of higher school the methods of rising of goals and determination of ways of their achievement that is related to structurally-design abilities, the instruments of forming of that will be presented in other publications.

Key words: goals, strategic, tactical, operative goals, goal setting, professional activity, goals of professional activity, concrete, realistic of goals, means of achievement of goals.